

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΕ ΜΙΑ ΜΕΤΑΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΣΕΙΡΑ: ΜΕΤΑΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ
ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΑΡΧΑΡΙΟΥΣ

Savvina Chowdhury

méta Working Papers

Editor: Dr Sotiris Mitralaxis

Assistant Editor: Kostas Raptis

Advisory Committee

Dr Antara Haldar, University of Cambridge

Dr Kostas Kanellopoulos, University of Crete

Dr Athina Karatzogianni, University of Leicester

Dr Vasilis Kostakis, Tallinn University of Technology & Harvard University

Dr Lyndsey Stonebridge, University of Birmingham

Dr Nicholas Theocarakis, University of Athens

Dr Paul Tyson, University of Queensland

Dr Yanis Varoufakis, University of Athens

Dr Sissy Velissariou, University of Athens

Dr Mari Velonaki, University of New South Wales

The Centre for Postcapitalist Civilisation's working papers series, *méta Working Papers*, publishes peer-reviewed interdisciplinary research that explicitly or implicitly explores aspects of our liminal times, of our transition towards postcapitalist futures — be they dystopian or utopian, or anything in between. We are particularly interested in the exposure of academic works-in-progress to an audience of post-capitalism-oriented thinkers.

méta Working Papers welcomes solicited and unsolicited papers in English, Greek, or preferably both, on aspects of the nascent postcapitalist era and follows a single-blind peer review process. The Papers are on-line open-access publications under the [Creative Commons CC BY-NC-ND license](#). An indicative word count would be around 3.500-7.000 words. Our non-binding suggestion for references is the Chicago Style system, either notes+bibliography or author-date. Submissions must include an abstract. Authors must include a biographical note of 60-100 words. The editorial team maintains final discretion over publication of all content. Publication does not entail an endorsement of méta Working Papers' contents, which reflect the views only of the authors, and méta cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Correspondence and submission: postcapitalism.centre@gmail.com, cc'ing s.mitralaxis@metacpc.org, with 'méta Working Papers Submission' on the subject line.

Η Οργάνωση της Κοινωνικής Αναπαραγωγής σε μια Μετακαπιταλιστική Συμμετοχική Οικονομία

Savvina Chowdhury

Σειρά: Μετακαπιταλισμός στην Πράξη | Οδηγός για Αρχαρίους

Η σειρά μελετών *μέτα Working Papers* «Μετακαπιταλισμός στην Πράξη | Οδηγός για Αρχαρίους» δημοσιεύει κείμενα πολιτικής που περιγράφουν πτυχές του πώς θα έμοιαζε ένας μη-δυστοπικός μετακαπιταλισμός. Η σειρά εστιάζει σε τρεις βασικούς πυλώνες:

Παραγωγή | Κατανομή | Λήψη Αποφάσεων

Δηλαδή, το με τι θα έμοιαζε η μετακαπιταλιστική παραγωγή (και ποιος θα κατείχε τα μέσα παραγωγής), τι μορφή θα λάμβανε η κατανομή αγαθών (και ποιες εναλλακτικές πέρα από την οικονομία της αγοράς αξίζει να διερευνηθούν) και ποιες θα ήταν οι βασικές αρχές λήψης αποφάσεων και δημοκρατίας σε μια μετακαπιταλιστική κοινωνία.

Σε αυτή τη μελέτη, η **Savvina Chowdhury** εξετάζει τον πρώτο πυλώνα.

Η δρ **Savvina Chowdhury** διδάσκει φεμινιστική πολιτική οικονομία στο Evergreen State College στην Olympia της Washington. Την ενδιαφέρει η λαϊκή εκπαίδευση, ενώ αυτή την περίοδο εργάζεται με νέους και νέες σε ένα κέντρο κράτησης ανηλίκων. Επιπλέον, η Savvina συνεργάζεται με την ομάδα Οικονομικά για Όλους, μια τοπική συλλογικότητα που διοργανώνει δωρεάν μηνιαία εργαστήρια λαϊκής επιμόρφωσης στο κέντρο της Olympia, προσκαλώντας σε διάλογο και συζήτηση για τις ιστορικές και σύγχρονες κρίσεις του καπιταλισμού.

Ο φεμινισμός που έχουμε κατά νου αναγνωρίζει ότι πρέπει να αναμετρηθεί με μια κρίση που σηματοδοτεί μια νέα εποχή: με κατακόρυφη πτώση του βιοτικού επιπέδου και επαπειλούμενη οικολογική καταστροφή, ανεξέλεγκτους πολέμους και εντεινόμενους ξεριζωμούς, μαζικές μεταναστεύσεις που αντιμετωπίζονται με συρματοπλέγματα, αποθρασυμένο ρατσισμό, ξενοφοβία και απώλεια δικαιωμάτων -τόσο κοινωνικών όσο και πολιτικών- που κατακτήθηκαν με θυσίες. Φιλοδοξούμε να αρθρούμε στο ύψος αυτών των προκλήσεων

—Arruzza, Bhattacharrya & Fraser,

Feminism for the 99%: A Manifesto, 2019, σ. 13.

Εισαγωγή

Πώς μπορεί η φεμινιστική θεωρία να εμπνεύσει τον σχεδιασμό ενός μοντέλου εναλλακτικού στον καπιταλισμό, που ονομάζεται "Συμμετοχική Οικονομία"; Η "Συμμετοχική Οικονομία" (Participatory Economics, εν συντομία Parecon), που αναπτύχθηκε πρώτη φορά το 1991 από

τους Michael Albert και Robin Hahnel,¹ οραματίζεται ένα μετακαπιταλιστικό μέλλον με γνώμονα τις αξίες της οικονομικής δημοκρατίας, της δικαιοσύνης, της αλληλεγγύης, της ποικιλομορφίας και της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας. Το παρόν κείμενο υποθέτει ότι ο αναγνώστης είναι εξοικειωμένος με το Parecon και διερευνά πώς θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στο εν λόγω μοντέλο οι γνώσεις από τη φεμινιστική θεωρία της κοινωνικής αναπαραγωγής. Η θεωρία της Κοινωνικής Αναπαραγωγής εκκινεί από την παραδοχή ότι ενώ η καπιταλιστική οικονομία παράγει εμπορεύματα, παράγει και αναπαράγει επίσης ανθρώπους και κοινωνικές σχέσεις σε καθημερινή και γενεαλογική βάση.² Η εργασία για την κοινωνική αναπαραγωγή οργανώνεται γύρω από την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών, την ανατροφή των νέων, τη φροντίδα των ηλικιωμένων, την καλλιέργεια κανόνων και αξιών και περιλαμβάνει τα έθιμα και τις πρακτικές που ευνοούν τις σχέσεις γειτονίας και τη διασύνδεση των κοινοτήτων μας. Η εργασία αυτή μπορεί να

¹Michael Albert και Robin Hahnel στο *The Political Economy of Participatory Economics*, Princeton: Princeton University Press, 1991; Michael Albert, *No Bosses: A New Economy for a Better World*, Hampshire: Zero Books, 2022; Peter Bohmer, Savvina Chowdhury και Robin Hahnel, 'Reproductive Labour in a Participatory Socialist Society', *Review of Radical Political Economics*, 52,1, 2020; Robin Hahnel, *Democratic Economic Planning*, New York: Routledge, 2021; Anders Sandstrom: *Anarchist Accounting: Accounting Principles for a Democratic Economy*, New York: Routledge, 2021.

²Οι Μαρξίστριες Φεμινίστριες ανέπτυξαν αρχικά την έννοια της αναπαραγωγικής εργασίας αναφερόμενες στον Karl Marx, για να περιγράψουν το γεγονός ότι η εργατική δύναμη πρέπει να παράγεται και να αναπαράγεται σε καθημερινή και γενεαλογική βάση. Για πιο σύγχρονες εφαρμογές βλέπε, για παράδειγμα, Kate Bezanson και Meg Luxton, *Social Reproduction: Feminist Political Economy Challenges Neoliberalism*, McGill University Press, 2006; Tithi Bhattacharya, *Social Reproduction Theory: Remapping Class Re-centering Oppression*, London: Pluto Press, 2018; Cinzia Arruzza, Tithi Bhattacharya και Nancy Fraser *Feminist for the 99%: A Manifesto*, London: Verso, 2019.

κατηγοριοποιηθεί σε αδρές γραμμές ως (i) η οικιακή εργασία που αφορά στη διαχείριση των νοικοκυριών, (ii) η φροντίδα ή η συναισθηματική μέριμνα για τις σωματικές και ψυχικές ανάγκες των ανθρώπων κατά τη διάρκεια της ζωής τους, και (iii) η εργασία που αφορά στην κοινωνικοποίηση των παιδιών, "τη συγκρότηση κοινοτήτων και τη διατήρηση των κοινών νοημάτων, των συναισθηματικών προδιαθέσεων και των αξιακών οριζόντων που στηρίζουν την κοινωνική συνεργασία".³ Αν και ολοένα και περισσότερο εμπορευματοποιημένη σε καθεστώς νεοφιλελευθερισμού, η κοινωνική αναπαραγωγή εξακολουθεί να είναι θηλυκοποιημένη, να γίνεται κυρίως από γυναίκες, κατά μεγάλο μέρος σε απλήρωτη ή υποαμειβόμενη βάση.⁴ Η επισήμανση της συνεχούς θηλυκοποίησης και της ελλιπούς αποζημίωσης αυτής της εργασίας καταδεικνύει πώς η υποταγή των γυναικών, των queer και των περιθωριοποιημένων λόγω φύλου ατόμων στον καπιταλισμό είναι συνυφασμένη με την υποταγή της κοινωνικής αναπαραγωγής, με συνέπειες σε ολόκληρη την κοινωνία. Οι φεμινίστριες υποστηρίζουν ότι η αποσύνδεση της κοινωνικά αναπαραγωγικής εργασίας από την οικονομική δραστηριότητα εξυπηρέτησε την ισχυροποίηση όσων επωφελούνται από το τρίπτυχο πατριαρχία + καπιταλισμός + νεοφιλελεύθερο κράτος. Επιπλέον, επεκτείνοντας τη λογική της αγοράς σε όλους τους τομείς της ζωής, η νεοφιλελεύθερη κοινωνική τάξη υπονομεύει τις κοινωνικά αναπαραγωγικές μας ικανότητες, διαβρώνοντας την υγεία, την ευημερία και τη

³ Nancy Fraser, 'Contradictions of Capital and Care', *New Left Review*, July/August, 2016, 23.

⁴ Για παράδειγμα, στις ΗΠΑ, το 76% των εκπαιδευτικών σε δημόσια σχολεία και το 86% στα δημοτικά είναι γυναίκες. Οι γυναίκες αποτελούν πάνω από το 85% των νοσοκόμων και όσων παρέχουν οικιακή υγειονομική φροντίδα, αλλά μόλις το 1/3 των γιατρών και χειρουργών. <https://www.census.gov/library/stories/2019/08/your-health-care-in-womens-hands.html>

συνοχή των κοινοτήτων μας. Η θεωρία της κοινωνικής αναπαραγωγής εστιάζει στο εξής ερώτημα: έχουν οι κοινότητές μας, οι γειτονιές, οι οικογένειες, τα παιδιά και οι ηλικιωμένοι αυτά που χρειάζονται για να ευημερήσουν και να αναπτυχθούν; Έχοντας το βλέμμα στραμμένο στο μέλλον που θέλουμε να χτίσουμε, οι φεμινίστριες ζητούν αναπροσανατολισμό της οικονομικής μας ατζέντας για να καλυφθούν οι βασικές ανάγκες όλων (τροφή, ένδυση, στέγη, καθαρό νερό, υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση, αξιοπρεπής εργασία κ.λπ.), έτσι ώστε η ευημερία των κοινοτήτων μας να μην υποτάσσεται στην εταιρική κερδοφορία.

Βασιζόμενο στη φεμινιστική πολιτική οικονομία, το παρόν κείμενο διατυπώνει τη θέση ότι η αναδιοργάνωση της κοινωνικής αναπαραγωγής αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του αγώνα για τη δημιουργία μιας καλύτερης κοινωνίας. Πώς διασφαλίζουμε ότι μακροχρόνιες ιεραρχίες, που έχουν οργανωθεί γύρω από φυλετικά και έμφυλα πρότυπα, δεν θα ανασυγκροτηθούν στο πλαίσιο του σχεδιασμού ενός καλύτερου, μετακαπιταλιστικού μέλλοντος; Η πορεία του κειμένου έχει ως εξής: Η ενότητα I αναπτύσσει ένα σύνολο αρχών⁵ για να καθοδηγήσει τη σκέψη μας σχετικά με το πώς θα μπορούσαμε να αναδιοργανώσουμε την εργασία που αφορά τη φροντίδα του εαυτού μας και των κοινοτήτων μας σε μια μετακαπιταλιστική Συμμετοχική Οικονομία. Η ενότητα II ερευνά πώς μπορούν να εφαρμοστούν αυτές οι αρχές μέσω ισορροπημένων πλεγμάτων εργασίας που εξισορροπούν την κοινωνικά αναπαραγωγική εργασία.

⁵ Οι αρχές που αναπτύσσονται εδώ βασίζονται στο πλαίσιο που ανέπτυξε η Nancy Fraser για την κοινωνική αναπαραγωγή και την έμφυλη δικαιοσύνη στο 'After the Family Wage: A Postindustrial Thought Experiment' από το *Fortunes of Feminism: From State-Managed capitalism to Neoliberal Crisis*, New York: Verso, 2013.

I. ΑΡΧΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΕ ΜΙΑ ΜΕΤΑΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η αναδιάρθρωση των κοινωνικών σχέσεων ώστε να μην παράγουν ιεραρχικές κοινωνίες αποτελεί θεμελιώδη στόχο του μοντέλου των Albert και Hahnel για μια μετακαπιταλιστική Συμμετοχική Οικονομία. Το μοντέλο προτείνει την αναδιάρθρωση της κοινωνίας μέσω αλλαγών στη θεσμική της συγκρότηση: (i) κοινωνική ιδιοκτησία των παραγωγικών κοινών, (ii) δημοκρατικά συμβούλια λήψης αποφάσεων σε συλλογικά διαχειριζόμενους χώρους εργασίας και γειτονίες, (iii) μια επαναληπτική διαδικασία συμμετοχικού σχεδιασμού για την κατανομή των πόρων, η κλίμακα της οποίας μεγεθύνεται μέσω ομοσπονδιών, (iv) αμοιβές που βασίζονται στις αξιολογήσεις των συναδέλφων σχετικά με το πόσο σκληρά εργάζεται κανείς, για πόσο χρόνο εργάζεται και τι επιβάρυνση συνεπάγεται η κοινωνικά επωφελής εργασία του και, τέλος, (v) ισορροπημένα πλέγματα εργασίας που διασφαλίζουν εξισορρόπηση μεταξύ ενδυναμωτικής και αποδυναμωτικής εργασίας.

Τα βασικά δομικά στοιχεία για τη λήψη αποφάσεων σε μια Συμμετοχική Οικονομία είναι τα συμβούλια εργαζομένων, τα συμβούλια γειτονιάς και οι ομοσπονδίες τους. Οι άνθρωποι ζουν και εργάζονται σε αυτοδιαχειριζόμενες γειτονίες και χώρους εργασίας, αποφασίζοντας συλλογικά πώς θα οργανώσουν τις κοινότητές τους και πώς θα κατανείμουν τους πόρους τους, λαμβάνοντας υπόψη αφενός τα κόστη ευκαιρίας, τα κοινωνικά κόστη και τις περιβαλλοντικές βλάβες και αφετέρου τις αμοιβές των εργαζομένων. Οι εργαζόμενοι αμείβονται με βάση τη διάρκεια της εργασίας τους, την ένταση της εργασίας τους και την επιβάρυνση που υφίστανται εξαιτίας της κοινωνικά επωφελούς εργασίας

τους. Οι υποστηρικτές της Συμμετοχικής Οικονομίας εξειδικεύουν τον ορισμό τους για την οικονομική δημοκρατία ή την αυτοδιαχείριση, προσθέτοντας ότι οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων στα συμβούλια γειτονιάς και στα συμβούλια των εργαζομένων θα επιτρέπουν στους ανθρώπους να έχουν εξουσία ή συμβολή ανάλογα με τον βαθμό που επηρεάζονται από τις διάφορες επιλογές. Κάθε μέλος της κοινότητας μπορεί να συμμετέχει σε πολλά συμβούλια στον τόπο εργασίας του, καθώς και στη γειτονιά του. Για να μπορούν όμως οι γυναίκες, όσοι και όσες παρέχουν φροντίδα και οι περιθωριοποιημένες κοινότητες να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων, πρέπει πρώτα από όλα να μπορούν να παρίστανται στις συνεδριάσεις των συμβουλίων.

(i) Κοινωνική Αναπαραγωγή, η Αρχή της Ισότητας του Ελεύθερου Χρόνου και η Οικονομική Δημοκρατία

Η κοινωνική θέση των γυναικών και όσων παρέχουν φροντίδα, ως αποτέλεσμα του γεγονότος ότι επιτελούν το μεγαλύτερο μέρος της μη αμειβόμενης κοινωνικής αναπαραγωγικής εργασίας, τις φέρνει σε υποδεέστερη θέση σε όλη την οικονομία - μια πρόσθετη διάσταση που πρέπει να εξεταστεί στη συζήτηση σχετικά με το ποιοι και ποιες έχουν την ευχέρεια να λαμβάνουν αποφάσεις στα συμβούλια και τις ομοσπονδίες. Όσο οι ευθύνες φροντίδας και νοικοκυριού επιβαρύνουν δυσανάλογα τις γυναίκες, θα έχουν λιγότερο χρόνο και εισόδημα για να συμμετέχουν ισότιμα σε μια Συμμετοχική Οικονομία. Αναλογιστείτε τι συνέβη όταν ξέσπασε η παγκόσμια πανδημία Covid-19: πολλοί και πολλές πάροχοι φροντίδας αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις αμειβόμενες δουλειές τους για να φροντίσουν παιδιά, ηλικιωμένους και ανθρώπους που νόσησαν. Εν μέσω της αναστάτωσης στη σχολική εκπαίδευση και στη φροντίδα των παιδιών, ήταν τόσες πολλές οι μητέρες στις Ηνωμένες

Πολιτείες που εγκατέλειψαν τις δουλειές τους, που οι οικονομολόγοι ονόμασαν την πρόσφατη ύφεση "She-cession" (ύφεση θηλυκού γένους)⁶ επισημαίνοντας παράλληλα ότι οι πάροχοι φροντίδας και οι μητέρες μικρών παιδιών συνεχίζουν να πληρώνουν μια "ποινή φροντίδας" από την άποψη του διαφυγόντος εισοδήματος.⁷

Οι γυναίκες και όσες και όσοι παρέχουν φροντίδα είναι επίσης πιθανό να είναι "φτωχές σε χρόνο" σε σχέση με όλους τους άλλους. "Οι γυναίκες στις κοινότητές μας", σημειώνεται σε μια έκθεση πολιτικής που εκπονήθηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας, "δεν ήταν ποτέ άλλοτε τόσο απασχολημένες με τη φροντίδα των αγαπημένων τους προσώπων, την εξασφάλιση προμηθειών και την εξεύρεση τρόπων αντιστάθμισης των τεράστιων οικονομικών και κοινωνικών βαρών αυτής της περιόδου".⁸ Η απλήρωτη "δεύτερη βάρδια" σημαίνει ότι οι γυναίκες έχουν λιγότερο χρόνο για συμμετοχή στα κοινά, στα πολιτικά αξιώματα και για

⁶ Carlo Pizinelli and Ippei Shibata, January 19, 2022. 'Why Jobs are Plentiful While Workers are Scarce,' <https://blogs.imf.org/2022/01/19/why-jobs-are-plentiful-while-workers-are-scarce/>. Οι Pizineelli και Shibata αποφαινόνται ότι "Τα επί μακρόν κλειστά σχολεία και η δυσχέρεια εύρεσης υπηρεσιών παιδικής φροντίδας επέβαλαν ένα επιπλέον βάρος στις μητέρες μικρών παιδιών, αναγκάζοντας πολλές από αυτές να εγκαταλείψουν τις δουλειές τους — η λεγόμενη 'ύφεση θηλυκού γένους'. Οι συγγραφείς επισημαίνουν ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου οι παιδικοί σταθμοί παρέμειναν ανοιχτοί, το ποσοστό της γυναικείας εργασίας επηρεάστηκε σε μικρότερο βαθμό από ό,τι στις ΗΠΑ.

⁷ Stefania Fabrizio, Diego B. Gomes, Marina M. Tavares, 2021. 'COVID-19 She-Cession: The Employment Penalty of Taking Care of Young Children', IMF Working Paper WP/21/58.

⁸ Πολιτειακή Επιτροπή της Χαβάης για τη Θέση της Γυναίκας, 14 Απριλίου 2020, 'Building Bridges, Not Walking on Backs: A Feminist Economic Recovery Plan for COVID-19' <https://humanservices.hawaii.gov/wp-content/uploads/2020/04/4.13.20-Final-Cover-D2-Feminist-Economic-Recovery-D1.pdf>

αναψυχή.⁹ Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης διεξάγει έρευνες για τη χρήση του χρόνου για να μετρήσει τη "φτώχεια χρόνου" των γυναικών παγκοσμίως και διαπιστώνει ότι: "Σε κάθε χώρα, οι άνδρες έχουν περισσότερο ελεύθερο χρόνο κάθε μέρα, ενώ οι γυναίκες ξοδεύουν περισσότερο χρόνο κάνοντας απλήρωτες οικιακές εργασίες".¹⁰ Πέρα από το ότι ο ελεύθερος χρόνος είναι ούτως ή άλλως ένας επιθυμητός στόχος στο μετακαπιταλιστικό μας μέλλον, από την άποψη της έμφυλης δικαιοσύνης, της οικονομικής δημοκρατίας και της αυτοδιαχείρισης, το έλλειμμα χρόνου μπορεί να εμποδίσει τις γυναίκες και τις παρόχους φροντίδας να συμμετέχουν πλήρως στις δημοκρατικές διαδικασίες της κοινωνίας, ενώ οι προοπτικές και οι προτεραιότητές τους τείνουν να υποεκπροσωπούνται στους κύκλους χάραξης πολιτικής.

Μια λύση που προτείνεται από τους υποστηρικτές του Parecon για την αντιμετώπιση του κόστους που σχετίζεται με τη μη αμειβόμενη κοινωνικά αναπαραγωγική εργασία είναι η «τακτική πληρωμή για τα μέλη του νοικοκυριού που παρέχουν φροντίδα παιδιών και ηλικιωμένων στο σπίτι». ¹¹ Με άλλα λόγια, τα μέλη μιας Συμμετοχικής Οικονομίας μπορούν να αποφασίσουν ότι τα νοικοκυριά με παιδιά ή ηλικιωμένους που χρειάζονται φροντίδα θα λαμβάνουν επίδομα, ανάλογα με τις ώρες εργασίας τις οποίες μέλη της οικογένειας αφιερώνουν στη φροντίδα. Όμως, ενώ τα επιδόματα μπορεί πράγματι να μετριάσουν το χάσμα στις αμοιβές μεταξύ των δύο φύλων σε μια Συμμετοχική Οικονομία, πώς θα αποτρέψουμε τη δυσανάλογη επιβάρυνση των γυναικών και τη φτώχεια

⁹ Arlie Hoschild, *The Second Shift: Working Families and the Revolution at Home*, Penguin Books, 2012.

¹⁰ <https://www.oecd.org/gender/balancing-paid-work-unpaid-work-and-leisure.htm>

¹¹ Hahnel, *Democratic Economic Planning*, New York: Routledge, 2021, 205.

του χρόνου; Η ενότητα II θα ασχοληθεί με αυτό λεπτομερέστερα, αλλά η ενσωμάτωση της *αρχής της ισότητας του ελεύθερου χρόνου* στην αντίληψή μας περί οικονομικής δικαιοσύνης συνεπάγεται αναδιανομή της κοινωνικής αναπαραγωγικής εργασίας, έτσι ώστε καμία ομάδα εργαζομένων (γυναίκες, μετανάστες) να μη φέρει δυσανάλογη ευθύνη, καθώς και τη δυνατότητα ανθρώπων όλων των φύλων να συμμετέχουν ελεύθερα σε πολιτικές δραστηριότητες. Με την προώθηση της ευρείας συμμετοχής όλων των φύλων στην πολιτική διαδικασία, η αρχή της ισότητας του ελεύθερου χρόνου εμβαθύνει τις αξίες του Parecon για οικονομική δημοκρατία, συλλογική αυτοδιαχείριση και οικονομική δικαιοσύνη:

Ακριβώς όπως δεν μπορεί να υπάρξει αληθινή δημοκρατία εάν ορισμένες ομάδες ανθρώπων δεν έχουν επαρκή δυνατότητα συμμετοχής επειδή επιτελούν αποδυναμωτική εργασία όλη μέρα, έτσι δεν μπορεί να υπάρξει αληθινή δημοκρατία εάν ορισμένες ομάδες ανθρώπων στερούνται ύπνου ή κατακλύζονται από ευθύνες φροντίδας στην ιδιωτική τους ζωή.¹²

(ii) Κοινωνική Αναπαραγωγή και η Αρχή της Μη Περιθωριοποίησης

Μια δεύτερη διαπίστωση από τη φεμινιστική θεωρία της κοινωνικής αναπαραγωγής είναι ότι η ανδροκεντρική προκατάληψη¹³ κατά της γυναικείας εργασίας έχει περιθωριοποιήσει και καταστήσει αόρατη την

¹² Cynthia Peters, 'The Art (and Serendipity) of Kinship: Ideas about Family, Sexuality, and Caregiving a Better World' in Chris Spanos, *Real Utopia: Participatory Society for the 21st Century*, Oakland: AKPress, 2008, 44.

¹³ Ο ανδροκεντρισμός ορίζεται ως 'η πρακτική, συνειδητή ή ασυνειδητή, του να θέτει κανείς μια ανδρική οπτική στο επίκεντρο της κοσμοθεωρίας, του πολιτισμού και της ιστορίας, περιθωριοποιώντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη θηλυκότητα', <https://en.wikipedia.org/wiki/Androcentrism>

εργασία που αφορά τόσο τη φροντίδα των οικογενειών και των κοινοτήτων μας όσο και την ανανέωσή τους. Ως αποτέλεσμα, οι οπτικές και οι προτεραιότητες των φροντιστών υποεκπροσωπούνται στη χάραξη πολιτικής, υπονομεύοντας τους θεσμούς της κοινωνικής αναπαραγωγής. Οι πολιτικές λιτότητας που εφαρμόστηκαν από τα νεοφιλελεύθερα κράτη επί δεκαετίες οδήγησαν στην εκτροπή πόρων από τη φροντίδα των παιδιών και τις εξωσχολικές δραστηριότητες, από τη δημόσια στέγαση, τη δημόσια εκπαίδευση και τις βιβλιοθήκες, καθώς και στην αποψίλωση των κλινικών ψυχικής υγείας και στη διάλυση των συστημάτων δημόσιας υγείας, θέτοντάς μας όλους σε κίνδυνο.¹⁴ Η εμφάνιση της παγκόσμιας πανδημίας Covid-19 σε ένα πλαίσιο δημόσιας υγείας υποβαθμισμένο εδώ και δεκαετίες, είχε ως αποτέλεσμα ένα ποσοστό θανάτων στις ΗΠΑ που ξεπέρασε εκείνο άλλων χωρών υψηλού εισοδήματος, με τα ποσοστά θνησιμότητας να συγκεντρώνονται δυσανάλογα μεταξύ φτωχών, μαύρων, ιθαγενών και έγχρωμων ανθρώπων της εργατικής τάξης.¹⁵

Η αρχή της μη περιθωριοποίησης απαιτεί να φέρουμε τις κοινωνικές υπηρεσίες στο προσκήνιο των επενδυτικών μας αποφάσεων, για να αντιμετωπίσουμε την επίμονη κυριαρχία των ανδροκεντρικών αξιών σε μια πατριαρχική κοινωνία. Οι ανδροκρατούμενοι χώροι εργασίας

¹⁴ Για παράδειγμα, τα μέτρα περικοπής δαπανών για τις δημόσιες υποδομές από τους δήμους είχαν εξωφρενικές επιπτώσεις σε πόλεις των ΗΠΑ όπως η Βαλτιμόρη, το Νιούαρκ και το Φλιντ, όπου δημοτικές πηγές νερού που μολύνθηκαν με μόλυβδο επιδείνωσαν την υγεία κυρίως φτωχών, έγχρωμων κοινοτήτων και προκάλεσαν σήψη σε παιδιά στο Φλιντ του Μίσιγκαν. <https://wdet.org/2016/02/10/Highsmith-Flint-Crisis-a-Long-Time-Coming-and-Could-Have-Been-Prevented/> and <https://www.nytimes.com/2018/11/15/us/detroit-schools-water-lead-contamination.html>

¹⁵ <https://www.epi.org/blog/the-unequal-toll-of-covid-19-on-workers/>

(όπως οι γραμμές συναρμολόγησης, οι εταιρικοί σταθμοί εργασίας και οι αίθουσες συνεδριάσεων), που είναι προσανατολισμένοι στην υποστήριξη της συσσώρευσης εταιρικού πλούτου, ή οι μηχανισμοί του κράτους επιτήρησης (όπως ο στρατός, η αστυνομία και οι φυλακές), θεωρούνται πιο άξιοι για επενδύσεις από ό,τι οι γυναικοκρατούμενες σφαίρες, όπως η κοινωνική στέγαση, η κοινωνικοποιημένη ιατρική και η δημόσια εκπαίδευση. Αυτή η μη βέλτιστη κατανομή των πόρων έχει επιβαρύνει δυσανάλογα τις γυναίκες και όσες παρέχουν φροντίδα, ενώ παράλληλα ευνοεί τον πλουτισμό όσων επωφελούνται από αυτή την πατριαρχική νεοφιλελεύθερη τάξη. Όπως το έθεσε μια εξουθενωμένη νοσοκόμα κατά τη διάρκεια της πανδημίας: "Αν δεν ψηφίζετε υπέρ του Medicare for all (καθολική δημόσια υγεία) εδώ που έχουμε φτάσει, μη μου μιλάτε καν, γαμώτο! Θα χάσω το μυαλό μου! Μη μου λέτε ευχαριστώ, την ίδια στιγμή που υποστηρίζετε ένα σύστημα στο οποίο οι πλούσιοι γίνονται πλουσιότεροι και οι φτωχοί πεθαίνουν".¹⁶

Η αρχή της μη περιθωριοποίησης υποστηρίζει την ανασκευή αυτής της ανδροκεντρικής προκατάληψης στη δημόσια πολιτική. Οι υποστηρικτές της Συμμετοχικής Οικονομίας ισχυρίζονται ότι ένα ζωντανό δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα, η καθολική υγειονομική περίθαλψη, η ημερήσια φροντίδα, η φροντίδα των ηλικιωμένων και η κοινωνικοποιημένη στέγαση είναι θεσμοί που επικεντρώνουν την εργασία που απαιτείται για την κάλυψη των βασικών μας αναγκών ως ανθρώπων.¹⁷ Σε μια

¹⁶ Hanna Wallis, April 28, 2020. 'Nurses Say They Don't Want to Be Called Heroes During the Coronavirus Pandemic', <https://www.teenvogue.com/story/nurses-dont-want-to-be-called-heroes>

¹⁷ Hahnel, *Democratic Economic Planning*, New York: Routledge, 2021; Sanders Andstrom, *Anarchist Accounting: Accounting Principles for a Democratic Economy*, New York: Routledge, 2021;

Συμμετοχική Οικονομία, με τις αξίες, τους κανόνες και τους θεσμούς της, καθώς και με την ισότιμη εκπροσώπηση των γυναικών και όσων παρέχουν φροντίδα στα συμβούλια λήψης αποφάσεων, η επαναληπτική διαδικασία σχεδιασμού θα οδηγούσε κατά πάσα πιθανότητα στη δημιουργία και την πρωτοκαθεδρία ενός ισχυρού δημόσιου τομέα που θα υποστήριζε υψηλής ποιότητας, αποεμπορευματοποιημένες, Καθολικές Βασικές Υπηρεσίες.¹⁸ Επιπλέον, θα αναμέναμε ότι ένα μεγαλύτερο ποσοστό της συνολικής κατανάλωσης μιας γειτονιάς θα οργανωνόταν σε συλλογικό πλαίσιο, με πρωτοβουλία και διαχείριση από τα συμβούλια των εργαζομένων. Για παράδειγμα, οι γειτονίες μπορεί να αποφασίσουν να κατασκευάσουν κοινωνικές κατοικίες με κοινόχρηστες κουζίνες και τραπέζαριες που συλλογικοποιούν την οικιακή εργασία, και να συγκροτήσουν συλλογικότητες φροντίδας παιδιών και ηλικιωμένων που θα συμπληρώνουν τη δημόσια παρεχόμενη φροντίδα. Μπορεί να υπάρξουν καινοτόμες μορφές κοινής κατανάλωσης με τη μορφή "βιβλιοθηκών" διαρκών καταναλωτικών αγαθών, όπως ηλεκτρικά αυτοκίνητα, χλοοκοπτικές μηχανές και ποδήλατα, καθώς και άλλες μορφές κατανάλωσης που έχουν σχεδιαστεί για την ελαχιστοποίηση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα.¹⁹

(iii) Κοινωνική Αναπαραγωγή, η Αρχή της Μη Εκμετάλλευσης και η Αλληλεγγύη

Σύμφωνα με τις αρχές οικονομικής δικαιοσύνης και αλληλεγγύης του Parecon, η αρχή της μη εκμετάλλευσης περιλαμβάνει την ανάπτυξη ενός αντιρατσιστικού και αντι-ανδροκεντρικού πλαισίου για την

¹⁸ <https://en.unesco.org/inclusivepolicylab/analytics/move-debate-universal-basic-income-universal-basic-services>

¹⁹ Peter Bohmer, *Personal Communication*, January 12th, 2022

οργάνωση της οικιακής εργασίας, της φροντίδας και της εργασίας που συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση, έτσι ώστε αυτή να μην επιβαρύνει τους μετανάστες, τις έγχρωμες γυναίκες και τις περιθωριοποιημένες ομάδες. Ιστορικά στις ΗΠΑ, οι οικιακές βοηθοί, οι νταντάδες και οι φροντιστές ηλικιωμένων ήταν θέσεις εργασίας που κατείχαν αφροαμερικανίδες, γυναίκες της εργατικής τάξης και μετανάστριες, οι οποίες εργαζόνταν για εύπορα νοικοκυριά.²⁰ Η σταδιακή διάλυση του κράτους πρόνοιας και η εταιρική αναδιάρθρωση που συνδέεται με τη νεοφιλελεύθερη περίοδο επανέφεραν μια φυλετική δυναμική που ήταν από καιρό παρούσα στην οργάνωση της κοινωνικής αναπαραγωγής στις προηγμένες καπιταλιστικές κοινωνίες. Η εταιρική αναδιάρθρωση κατά τη διάρκεια της νεοφιλελεύθερης εποχής προσέλκυσε όλο και περισσότερες γυναίκες στο αμειβόμενο εργατικό δυναμικό, σε μια εποχή που οι περικοπές στις κρατικές δαπάνες συμπίζαν την κρατική υποστήριξη για προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας. Οι γυναίκες που βρέθηκαν αντιμέτωπες με το άγχος που συνεπάγεται η εξισορρόπηση της αμειβόμενης εργασίας με την απλήρωτη εργασία στο σπίτι στράφηκαν σε λύσεις που πρόσφερε η αγορά, μεταθέτοντας το βάρος της φροντίδας των οικογενειών τους σε μετανάστριες υπηρέτριες, στις εργαζόμενες στους παιδικούς σταθμούς και σε εργαζόμενες στη φροντίδα ηλικιωμένων. Είτε εργάζονται επίσημα είτε ανεπίσημα, σε επισφαλή ή αδήλωτη βάση, σήμερα πολλές πάροχοι φροντίδας και οικιακές βοηθοί προέρχονται από χώρες του Παγκόσμιου Νότου.

²⁰ Για παράδειγμα, το 1870 στις ΗΠΑ οι μισές γυναίκες του αμειβόμενου εργατικού δυναμικού ήταν οικιακές εργαζόμενες και το 90% όλων των Μαύρων γυναικών δούλευαν ως οικιακές εργαζόμενες. (Salar Mohandesi and Emma Teitelman, 'Without Reserves', *Social Reproduction Theory*, T. Bhattacharya (ed.) 2017).

Αυτή η νέα παγκοσμιοποιημένη αναδιοργάνωση της κοινωνικής αναπαραγωγής υπήρξε ευλογία για τις κυβερνήσεις τόσο του Παγκόσμιου Βορρά όσο και του Νότου: οι μετανάστριες στην πραγματικότητα επιδοτούν τα ανδροκεντρικά νεοφιλελεύθερα κράτη κάνοντας αυτή τη δουλειά με χαμηλή αμοιβή, ιδιωτικοποιώντας την κοινωνική αναπαραγωγή και απαλλάσσοντας τις κυβερνήσεις από την υποχρέωση να χρηματοδοτούν τις κοινωνικές υπηρεσίες. Εργαζόμενες για μεγάλα χρονικά διαστήματα μακριά από τις οικογένειές τους, ζώντας λιτά, οι μετανάστριες στέλνουν πίσω το απαραίτητο συνάλλαγμα ως εμβάσματα για να στηρίξουν τις δικές τους οικογένειες. Για τις φεμινίστριες που θεωρούν ότι οι γυναίκες πρέπει να είναι επιτυχημένα αφεντικά, εγείρεται το ερώτημα: σε ποιο βαθμό τα επιτεύγματα των επαγγελματιών γυναικών κατά τη διάρκεια της νεοφιλελεύθερης περιόδου βασίστηκαν στη χαμηλά αμειβόμενη και επισφαλή εργασία φροντίδας που παρείχαν φτωχές γυναίκες και μετανάστριες;

Ως έναν βαθμό, λοιπόν, η παγκοσμιοποίηση της φροντίδας των παιδιών και της οικιακής εργασίας φέρνει κοντά τις φιλόδοξες και ανεξάρτητες γυναίκες όλου του κόσμου: την προσανατολισμένη στην καριέρα γυναίκα της ανώτερης μεσαίας τάξης ενός εύπορου έθνους και την αγωνιζόμενη γυναίκα από μια καταρρέουσα τριτοκοσμική ή μετακομμουνιστική οικονομία. Μόνο που δεν τις φέρνει κοντά με τον τρόπο που οι φεμινίστριες του δεύτερου κύματος στις εύπορες χώρες ήθελαν κάποτε να φαντάζονται - ως αδελφές και συμμάχους, που αγωνίζονται για την επίτευξη κοινών στόχων. Αντ' αυτού, συναντιούνται ως κυρά και δούλα,

εργοδότηρια και εργαζόμενη, με ένα μεγάλο χάσμα προνομίων και ευκαιριών ανάμεσά τους.²¹

Η αρχή της μη εκμετάλλευσης αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο η νεοφιλελεύθερη τάξη έχει αναδιαμορφώσει την κοινωνικά αναπαραγωγική εργασία έτσι ώστε να παραμένει θηλυκοποιημένη και να γίνει (για άλλη μια φορά) φυλετικοποιημένη, ενισχύοντας τις φυλετικές, ταξικές και έμφυλες ανισότητες. Εν τω μεταξύ, οι εργαζόμενες στη φροντίδα παιδιών²² και ηλικιωμένων εξακολουθούν να είναι από τις χαμηλότερα αμειβόμενες²³ και να υπόκεινται επίσης σε επισφάλεια υπό άτυπες συνθήκες, καθώς οι μετανάστριες δεν μπορούν να επικαλεστούν τα δικαιώματα των εργαζομένων πολιτών. Από φεμινιστική άποψη, το νεοφιλελεύθερο πατριαρχικό κράτος μοιάζει με τον πατέρα που απαρνείται κάθε ευθύνη για τα παιδιά του, φορτώνοντας τα καθήκοντα φροντίδας σε φτωχές και μετανάστριες. Αντί αυτή η εργασία να παρέχεται από δημόσια ιδρύματα που χρηματοδοτούνται από τους φορολογούμενους, προσλαμβάνονται φτωχές γυναίκες και μετανάστριες σε άτυπα ή επίσημα πλαίσια, με τους εργοδότες να τις πληρώνουν χαμηλούς μισθούς για την παροχή φροντίδας σε κερδοσκοπική βάση.²⁴ Εν τω μεταξύ, ο φεμινιστικός στόχος της κοινωνικοποίησης της εργασίας φροντίδας και

²¹ Barbara Ehrenreich and Arlie Hochschild, *Global Woman: Nannies, Maids and Sex Workers in the New Economy*, New York: Henry Holt & Company, 2003, 11

²² Elise Gould, 'Child care workers aren't paid enough to make ends meet', Economics Policy Institute, Issue Brief #405, <https://www.epi.org/publication/child-care-workers-arent-paid-enough-to-make-ends-meet/#epi-toc-2..>

²³ Οι εργαζόμενοι σε γηροκομεία και ανάλογα ιδρύματα στις ΗΠΑ αμείβονται με τον κατώτατο μισθό, παρότι ο κλάδος είναι επικερδής και αναπτυσσόμενος, *Business Insider*, <https://www.businessinsider.com/senior-care-market-trends>.

²⁴ Veselka, V. and Clayton Cotterll. 2021. 'I'm a Longtime Union Organizer. But I Had Never Seen Anything Like This' <https://www.nytimes.com/2022/01/14/opinion/unions-oregon-assisted-living.html>

της οικιακής εργασίας υπονομεύεται από λύσεις που βασίζονται στην αγορά, καθώς τα νεοφιλελεύθερα κράτη είναι σε θέση να αποφύγουν τις δαπάνες για πολιτικές κοινωνικής πρόνοιας.

Η αρχή της μη εκμετάλλευσης ενισχύει την ανάγκη για έναν ζωντανό δημόσιο τομέα που οργανώνει την κοινωνικά αναπαραγωγική εργασία σε αποεμπορευματοποιημένη βάση. Εφιστά επίσης την προσοχή στην ανάγκη για συλλογικότητες εργαζομένων που διαθέτουν αυτονομία στον τρόπο συλλογικής διαχείρισης των σχολείων, των παιδικών σταθμών και των γηροκομείων. Πώς, όμως, θα αποτρέψει το Parecon τη θηλυκοποίηση και τη φυλετικοποίηση αυτών των θέσεων εργασίας; Πώς θα αποτρέψουμε τον επαγγελματικό διαχωρισμό που χαρακτηρίζει τις σύγχρονες καπιταλιστικές αγορές εργασίας, όπου τα επαγγέλματα φροντίδας παραμένουν θηλυκοποιημένα και φυλετικοποιημένα; Προκειμένου να επιφέρει τους διαρθρωτικούς μετασχηματισμούς που είναι απαραίτητοι για την αντιμετώπιση των φυλετικών και έμφυλων ανισοτήτων στην ετερο-πατριαρχική καπιταλιστική κοινωνία, η Συμμετοχική Οικονομία θα πρέπει να αποσυνδέσει την κοινωνικά αναπαραγωγική εργασία από τη θηλυκότητα. Το Parecon προτείνει να γίνει αυτό μέσω ισορροπημένων πλεγμάτων θέσεων εργασίας (αυτό θα εξεταστεί στην ενότητα II).

(iv) Κοινωνική Αναπαραγωγή και η Αρχή της Οικολογικής Επάρκειας

Η αρχή της οικολογικής επάρκειας μας προτρέπει να εργαστούμε για την ικανοποίηση των βασικών αναγκών κάθε ανθρώπου, ενώ ταυτόχρονα ελαχιστοποιούμε τον αντίκτυπό μας στα οικοσυστήματά μας, σε άλλα είδη, καθώς και στους ανθρώπους. Η υγεία των οικοσυστημάτων που μας περιβάλλουν είναι συνυφασμένη με τις βιολογικές και κοινωνικές πτυχές της βιωσιμότητας των κοινοτήτων μας. Ο κατάλογος

των περιοχών που 'θυσιάστηκαν περιβαλλοντικά' στιγματίζοντας το-
πίο των ΗΠΑ μεγαλώνει, καθώς μαθαίνουμε όλο και περισσότερα για
τους τρόπους με τους οποίους ο καταναλωτισμός πλήττει την υγεία των
οικοσυστημάτων,²⁵ επηρεάζοντας την ποιότητα του πόσιμου νερού, της
καλλιεργήσιμης γης, των συστημάτων υγιεινής διατροφής και των λε-
κανών απορροής. Η ίδια εξορυκτική νοοτροπία που συνεχίζει να επεν-
δύει στην καύση ορυκτών καυσίμων εις βάρος της ευημερίας άλλων ει-
δών και επιτείνει την υποβάθμιση του περιβάλλοντος έχει επίσης προ-
καλέσει καταστροφή στο ίδιο μας το σώμα, σε σημείο που ανησυχητικά
επίπεδα βιομηχανικών τοξινών βρίσκονται πλέον στο ανθρώπινο μη-
τρικό γάλα ενώ μικροπλαστικά έχουν ανιχνευθεί στο αίμα μας.²⁶

Στο πλαίσιο του καπιταλισμού, ο διαχωρισμός της παραγωγής από
την εργασία που συντηρεί τη ζωή έχει οδηγήσει σε υπερπαραγωγή ε-
μπορευμάτων για ατομική κατανάλωση, σε αντιδιαστολή με συλλογι-
κούς τρόπους για την κάλυψη των αναγκών μας. Οι υποστηρικτές του
Parecon ισχυρίζονται ότι, σε αντίθεση με την προσκόλληση των νεο-
κλασικών οικονομολόγων στις αγορές ως αποτελεσματικών μηχανι-
σμών κατανομής των πόρων, οι αγορές είναι στην πραγματικότητα α-
ναποτελεσματικές στην εκτίμηση του περιβαλλοντικού κόστους,

²⁵ Δείγμα μιας επιδραστικής βιβλιογραφίας για την περιβαλλοντική δικαιοσύνη, το *Dumping in Dixie* του Robert Bullard (1990) καταδεικνύει πώς οι επιπτώσεις ενός υ-
ποβαθμισμένου περιβάλλοντος επηρεάζουν δυσανάλογα την υγεία των έγχρωμων
κοινοτήτων στις ΗΠΑ. Ένα πρόσφατο παράδειγμα είναι η 'οδός καρκίνου' στη
Λουιζιάνα, όπου οι τοξίνες που εκλύονται ως παραπροϊόντα της κατασκευής πλαστι-
κών έχουν συνδεθεί με αυξανόμενες εμφανίσεις καρκίνου σε αυτή την κοινότητα που
αποτελείται κυρίως από μαύρους. (<https://news.un.org/en/story/2021/03/1086172>).

²⁶ Anne Leonard, *The Story of Stuff: The Impact of Overconsumption on the Planet, Our
Communities And Our Health And How We Can Make It Better*, New York: Free Press,
2010.

επειδή εξωτερικεύουν μεγάλο μέρος του κόστους της παραγωγής. Σε αντίθεση με την επικρατούσα ορθόδοξη άποψη, υποστηρίζουν ότι οι εξωτερικότητες δεν αποτελούν εξαίρεση, αλλά είναι στην πραγματικότητα γενικευμένες.²⁷ Επιπλέον, όπως διαπιστώνουμε τώρα, αυτά τα εξωτερικευμένα κόστη αποτελούν ζήτημα κλιματικής δικαιοσύνης, καθώς η υπερθέρμανση του πλανήτη επηρεάζει αρνητικά τα εδάφη και τα μέσα διαβίωσης των φτωχών και περιθωριοποιημένων ανθρώπων σε όλο τον κόσμο. Από οικοφεμινιστική σκοπιά, η προκατάληψη κατά της συλλογικής και υπέρ της ιδιωτικής κατανάλωσης αγνοεί επίσης το γεγονός ότι την καλή ζωή που συνδέεται με τον καπιταλιστικό καταναλωτισμό την απολαμβάνει μόνο μια μικρή μειονότητα παγκοσμίως "εις βάρος των άλλων: της φύσης, των άλλων λαών, των γυναικών και των παιδιών".²⁸

Η αντιπρόταση του Parecon στις αγορές, ο συμμετοχικός σχεδιασμός, περιλαμβάνει επαναληπτικά Συμβούλια Διευκόλυνσης που υπολογίζουν ενδεικτικές τιμές για τα αγαθά και τις υπηρεσίες. Οι ενδεικτικές τιμές υπολογίζονται αθροίζοντας το κοινωνικό κόστος παραγωγής, το κόστος ευκαιρίας και τις εκτιμήσεις των ζημιών που προκαλούνται από την απελευθέρωση ρύπων κατά την παραγωγική διαδικασία. Μέσω μιας επαναληπτικής διαδικασίας, τα συμβούλια και οι ομοσπονδίες καταλήγουν σε μια απόφαση, συγκρίνοντας τις δικές τους προτάσεις για το ποια αγαθά επιθυμούν να παραχθούν με το κόστος τους, όπως αυτό υπολογίζεται από τις ενδεικτικές τιμές. Η ενσωμάτωση της αρχής της οικολογικής επάρκειας σημαίνει τη συμπερίληψη της εκτίμησης του περιβαλλοντικού κόστους από την άποψη της παγκόσμιας

²⁷ Hahnel, *Democratic Economic Planning*, New York: Routledge, 2021, 34; Sandstrom, *Anarchist Accounting: Accounting Principles for a Democratic Economy*, New York: Routledge, 2021, 20.

²⁸ Maria Mies, *The Subsistence Perspective*, London: Zed Books, 1986.

κλιματικής δικαιοσύνης, καθώς μεταβαίνουμε προς την απεξάρτηση των οικονομιών μας από τον άνθρακα. Οι φεμινίστριες επισημαίνουν ότι, αν τεθεί σε υψηλή προτεραιότητα η κοινωνική αναπαραγωγή, θα ανακατανεμηθούν πόροι για την επέκταση υφιστάμενων τομέων της οικονομίας που έχουν χαμηλές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, καθώς και για διαδικασίες ανόρθωσης των πληττόμενων κοινωνικών δικτύων και της κοινοτικής συνοχής:

Η μετάβαση σε μια οικονομία σε ισορροπία με τα όρια της γης σημαίνει επίσης την επέκταση των τομέων της οικονομίας μας που ήδη έχουν χαμηλές εκπομπές άνθρακα: φροντίδα, διδασκαλία, κοινωνική εργασία, τέχνες και μέσα μαζικής ενημέρωσης δημοσίου συμφέροντος... Όλη αυτή η εργασία, η οποία σε μεγάλο βαθμό εκτελείται από γυναίκες, είναι η κόλλα που χτίζει ανθρώπινες, ανθεκτικές κοινότητες - και θα χρειαστούμε οι κοινότητές μας να είναι όσο το δυνατόν πιο ισχυρές, ενόψει του δύσκολου μέλλοντος που έχουμε ήδη δρομολογήσει.²⁹

Σε μια Συμμετοχική Οικονομία, η κοινωνικά αναπαραγωγική εργασία θα μπορούσε να παίζει πρωταρχικό ρόλο σε μια κοινωνία χωρίς ορυκτά καύσιμα που στηρίζει τις κοινότητές μας, φροντίζει τα οικοσυστήματα και επανορθώνει μέσω περιβαλλοντικών αποζημιώσεων.

²⁹ *The Leap Manifesto: A Call for a Canada Based on Caring for the Earth and One Another*
<https://leapmanifesto.org/en/the-leap-manifesto/>

II. ΙΣΟΡΡΟΠΗΜΕΝΑ ΠΛΕΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Ένας βασικός μηχανισμός που προτείνουν οι Albert και Hahnel για τον εκδημοκρατισμό της κοινωνίας, για την κατάργηση των ιεραρχιών στους εργασιακούς χώρους και για την προώθηση της ενδυνάμωσης των εργαζομένων είναι τα ισορροπημένα πλέγματα εργασίας. Υποστηρίζουν ότι η αναδιοργάνωση της εργασίας, έτσι ώστε οι άνθρωποι να εναλλάσσουν τα καθήκοντά τους τόσο εντός κάθε χώρου εργασίας όσο και στο σύνολο της οικονομίας, θα τους επιτρέψει να συμμετέχουν στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που μας αφορούν όλους και όλες ως κοινωνία:

Τα ισορροπημένα πλέγματα εργασίας σημαίνουν ότι κανείς δεν θα κάνει μόνο χειρουργικές επεμβάσεις ή μόνο θα καθαρίζει το χειρουργείο μετά την εγχείρηση. Κανείς δεν θα διδάσκει μόνο ή μόνο θα σκουπίζει. Κανείς δεν θα σκάβει σε ένα ορυχείο μόνο ή μόνο θα βγάζει το πρόγραμμα για τις λειτουργίες ενός ορυχείου. Τα ισορροπημένα πλέγματα εργασίας σημαίνουν ότι όλοι οι εργαζόμενοι θα κάνουν ένα μείγμα εργασιών, έτσι ώστε η συνολική ενδυνάμωση κάθε εργαζόμενου που απορρέει από τη θέση εργασίας του να ισοδυναμεί με την ενδυνάμωση όλων των άλλων.³⁰

Εκτός από την εξισορρόπηση των χώρων εργασίας όσον αφορά την ενδυναμωτική και την αποδυναμωτική εργασία, οι φεμινίστριες υποστηρίζουν ότι ένας άλλος άξονας εναλλαγής είναι η φροντίδα: σε μια Συμετοχική Οικονομία οι επιτροπές εξισορρόπησης των θέσεων εργασίας θα οργάνωναν τα προγράμματα εργασίας έτσι ώστε οι άνθρωποι να έχουν περίπου ίση έκθεση σε ενδυναμωτική εργασία, σε εργασία ρουτίνας και

³⁰ Michael Albert, *No Bosses: A New Economy for A Better World*, Alresford, UK: Zero Books, 2022.

σε εργασία φροντίδας.³¹ Η εξισορρόπηση της εργασίας που αφορά τη φροντίδα σημαίνει ότι όλοι συμμετέχουν με κάποια ιδιότητα στη φροντίδα μελών της οικογένειας ή της κοινότητας, είναι μέντορες των νέων ή αφιερώνουν χρόνο σε εθελοντική εργασία για την κοινότητα:

Αυτό δεν σημαίνει ότι ο καθένας πρέπει να βοηθά στην ανατροφή όλων των παιδιών, πρέπει όμως να συμμετέχει στη δημιουργία ενός χώρου που παρέχει ασφάλεια, φροντίδα και εκπαίδευση, εντός του οποίου θα μεγαλώσει η επόμενη γενιά. Πρέπει να είναι μέρος ενός ιστού που διασφαλίζει ότι ικανοποιούνται οι ανάγκες άλλων ανθρώπων. Συνεπώς, πρέπει να είναι συντονισμένος και να έχει επίγνωση των μηχανισμών της φροντίδας. Αυτό θα οδηγήσει σε καλύτερη λήψη αποφάσεων, με τον ίδιο τρόπο που αν έχετε βιώσει την εμπειρία τόσο της εργασίας ρουτίνας όσο και της ενδυναμωτικής εργασίας, παίρνετε καλύτερες αποφάσεις σχετικά με την οργάνωση της εργασίας, καθώς έχετε συμφέρον να είστε δίκαιοι κ.λπ.³²

Στην πραγματικότητα, πολλοί άνθρωποι ήδη εξισορροπούν το ισοζύγιο μεταξύ εργασίας και ζωής με δραστηριότητες όπως η φροντίδα ηλικιωμένων, η προπόνηση της τοπικής ομάδας ποδοσφαίρου και η εθελοντική εργασία σε μια τράπεζα τροφίμων ή σε μια δομή για θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Οι φεμινίστριες υποστηρίζουν ότι "το κλειδί για την επίτευξη της έμφυλης δικαιοσύνης είναι να γίνουν τα μοτίβα ζωής

³¹ Cynthia Peters, 'The Art (and Serendipity) of Kinship: Ideas about Family, Sexuality, and Caregiving in a Better World', στο *Real Utopia: Participatory Society for the 21st Century*, Chris Spanos (ed.). Oakland: AK Press, 2008, 44.

³² Στο ίδιο, 45.

των γυναικών ο κανόνας για όλους".³³ Η Νορβηγία αποτελεί ένα επιτυχημένο παράδειγμα χώρας που έχει προσπαθήσει να το κάνει αυτό σε κάποιο επίπεδο. Πολιτικές μεταρρυθμίσεις στη δεκαετία του 1990 στη Νορβηγία έφεραν τη χώρα πιο κοντά στην επίτευξη της ισότητας των φύλων, μέσω μιας πολιτικής για την παροχή μακροχρόνιων οικογενειακών αδειών μετ' αποδοχών, που συμπεριλάμβανε νόμιμη περίοδο άδειας για τους πατέρες, γενναιόδωρη υποκατάσταση μισθού κατά τη διάρκεια της γονικής άδειας, αυξημένες κρατικές επενδύσεις για τη διασφάλιση της διαθεσιμότητας υψηλής ποιότητας παιδικής φροντίδας σε χαμηλότερες τιμές, καθώς και παροχές σε χρήμα για την αντιστάθμιση της άτυπης φροντίδας παιδιών.³⁴

Η ενσωμάτωση ενός φεμινιστικού οράματος στα ισορροπημένα πλέγματα εργασίας του Parecon θα έθετε την κοινωνικά αναπαραγωγική εργασία στο καθημερινό πρόγραμμα του καθενός, κανονικοποιώντας τη φροντίδα για τους άλλους ως μέρος του μοτίβου εργασίας-ζωής όλων, και καλλιεργώντας την ηθική της φροντίδας ως επιθυμητό

³³ Nancy Fraser, 'After the Family Wage: A Postindustrial Thought Experiment' in *Fortunes of Feminism: From State-Managed capitalism to Neoliberal Crisis*, New York: Verso, 2013.

³⁴ Marit Rønsen and Ragni Hege Kitterød, 2015. 'Gender-Equalizing Family Policies and Mothers' Entry into Paid Work: Recent Evidence from Norway'. *Feminist Economics* 21,1. p 59–89. Οι νορβηγικές πολιτικές φαίνεται να έχουν αμβλύνει το χάσμα μεταξύ των δύο φύλων όσον αφορά τη φτώχεια του χρόνου και τον ελεύθερο χρόνο: σύμφωνα με έρευνες για τη χρήση του χρόνου (που βασίζονται σε εθνικά αντιπροσωπευτικά δείγματα μεταξύ 4.000 και 20.000 ατόμων), ο ΟΟΣΑ διαπιστώνει ότι "οι γυναίκες στη Νορβηγία ξοδεύουν περισσότερο χρόνο χαλαρώνοντας μπροστά στην τηλεόραση ή προσκαλώντας φίλους από οποιεσδήποτε άλλες (6 ώρες και 6 λεπτά την ημέρα), ενώ ακολουθεί το Βέλγιο (5 ώρες και 46 λεπτά)".

<https://www.oecd.org/gender/balancing-paid-work-unpaid-work-and-leisure.htm>

κοινωνικό κανόνα. Αν είναι να γκρεμιστεί το θηλυκοποιημένο γκέτο της μέριμνας για την αναπαραγωγική εργασία και η κοινωνία στο σύνολό της να μάθει να εκτιμά την εργασία που συνεπάγεται η φροντίδα των άλλων, οι άνθρωποι όλων των φύλων, αλλά κυρίως οι άνδρες, πρέπει συνειδητά να αλλάζουν περισσότερες πάνες, να ετοιμάζουν γεύματα, να συνοδεύουν τους παππούδες στα ραντεβού με τους γιατρούς και να φροντίζουν άτομα με αναπηρίες. Τα θηλυκοποιημένα επαγγέλματα, όπως η διδασκαλία, η νοσηλευτική, η φροντίδα των παιδιών κ.λπ. ευαισθητοποιούν τους εργαζόμενους απέναντι στις ανάγκες των άλλων και καλλιεργούν μια ηθική της φροντίδας. Η πολυετής εξάσκηση στην εκτέλεση αυτής της εργασίας συμβάλλει στην καλλιέργεια μιας ικανότητας να επικεντρώνεται κανείς στον άλλον (ως αντίδοτο στη συμπεριφορά που υποκινείται από το προσωπικό συμφέρον). Η κινητοποίηση όλων των φύλων για συμμετοχή στη φροντίδα μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη αξιών ενσυναίσθησης, φροντίδας, ταπεινότητας και στην καλλιέργεια μιας ηθικής της αλληλεγγύης - που είναι καίριας σημασίας για την οικοδόμηση μιας πιο δίκαιης και ισότιμης κοινωνίας.

Η φροντίδα των ανθρώπων μπορεί εξίσου να ενδυναμώνει και να αποδυναμώνει. Οι συναισθηματικές πτυχές της εργασίας στη φροντίδα σημαίνουν ότι η μέριμνα για κάποιον άρρωστο ή ηλικιωμένο μπορεί να έχει νόημα, αλλά και να είναι συναισθηματικά κουραστική, βαρετή και ψυχοφθόρα, σωματικά εξαντλητική, και να προκαλεί επαγγελματική εξουθένωση και δευτερογενή τραύματα - συνεπώς η ευθύνη της φροντίδας πρέπει να κατανέμεται ομοιόμορφα. Η κατάρριψη των έμφυλων αντιλήψεων για τη φροντίδα σημαίνει ότι πρέπει να ενσταλάξουμε στα αγόρια και τους άνδρες μας ότι μπορούν και αυτοί να είναι στοργικοί, περιποιητικοί, να έχουν ενσυναίσθηση και να μεριμνούν για την ευημερία των άλλων στην κοινωνία, καθώς και να αμβλύνουμε τις "τοξικές"

αντιλήψεις περί ανδρισμού, που κυριαρχούν στην ετερο-πατριαρχία και τον καπιταλισμό και διδάσκουν στους άνδρες να διεκδικούν την αρσενική τους ταυτότητα με το να είναι βίαιοι,³⁵ με το να κυριαρχούν στους άλλους, με το να καθοδηγούνται από το προσωπικό συμφέρον. Τα παιδιά που μεγαλώνουν σε μια μετακαπιταλιστική Συμμετοχική Οικονομία, όπου οι άνθρωποι όλων των φύλων φροντίζουν τα νοικοκυριά και τις οικογένειες "θα αντιλαμβάνονται τη φροντίδα ως ουδέτερη ως προς το φύλο, ακόμη και αν εν μέρει καθορίζεται από τη βιολογία (όπως στην περίπτωση του θηλασμού) και οι άνθρωποι θα βιώνουν την παροχή φροντίδας ως μια δραστηριότητα ανεξάρτητη από το φύλο".³⁶ Ως εκ τούτου, η διδασκαλία των αξιών της εργασίας που αφορά στη φροντίδα μπορεί να μετασχηματίσει τη θεώρησή μας για το φύλο και να μας βοηθήσει να ξεπεράσουμε τις ηγεμονικές αντιλήψεις για τον ανδρισμό που έχουν κανονικοποιήσει τον μισογυνισμό, τον милитарισμό και τη βία κατά των γυναικών. Στην πορεία, μπορεί να μετασχηματίσουμε ριζικά τον τρόπο με τον οποίο σχετιζόμαστε μεταξύ μας.

Με άλλα λόγια, αν η εργασία που κάνουμε σε καθημερινή βάση μπορεί να έχει μετασχηματιστική επίδραση σε εμάς ως άτομα, τότε τα καθήκοντα που μας προσανατολίζουν στην ευημερία των άλλων θα μπορούσαν να διαδραματίσουν αναπόσπαστο ρόλο στην εμπέδωση των εννοιών της αλληλεγγύης και στην καλλιέργεια μιας συνείδησης του "εαυτού ως μέρους της κοινότητας". Ως εκ τούτου, τα ισορροπημένα

³⁵ Στο *The Will to change: Men, Masculinity and Love* (New York: Washington Square Press, 2004) η αείμνηστη bell hooks επισημαίνει ότι ο πατριαρχικός ανδρισμός είναι ψυχολογικά καταστροφικός και για τους άνδρες, όχι μόνο για τις γυναίκες. Οι κυρίαρχες ιδέες περί ανδρισμού, υποστηρίζει, εκπαιδεύουν τους άνδρες να κανονικοποιούν τον μισογυνισμό και την έμφυλη βία.

³⁶ Cynthia Peters, 2008, 44.

πλέγματα εργασίας που εξισορροπούν την παροχή φροντίδας θα μπορούσαν να αποφέρουν πολλά κοινωνικά οφέλη, όπως: να ξεπεραστεί η αποκλειστική ταύτιση της εργασίας στη φροντίδα ως "γυναικείας εργασίας" ή ως εργασίας που αφορά μόνο τις μελαψές και μαύρες μεταναστρίες, να αποκατασταθεί η άνιση κατανομή του εισοδήματος και του πλούτου, να αποκατασταθεί η άνιση κατανομή του ελεύθερου χρόνου για όσες παρέχουν φροντίδα και να καταρριφθούν οι ετερο-πατριαρχικοί έμφυλοι κανόνες, ώστε να έχουμε μεγαλύτερη ελευθερία στην έκφραση του φύλου και της σεξουαλικότητας: "Με την αναδιοργάνωση της εργασίας και τη μείωση του βαθμού στον οποίο η εργασία στη φροντίδα γίνεται ιδιωτικά κατ' οίκον, η κοινωνία πρέπει να καταργήσει τους άκαμπτους έμφυλους ρόλους και τους ορισμούς της σεξουαλικότητας, έτσι ώστε οι άνθρωποι να είναι ελεύθεροι να αναζητήσουν την ταυτότητα και την οικειότητα με όποιον τρόπο οι ίδιοι θεωρούν κατάλληλο".³⁷

Παράλληλα με τη διαδικασία επαναπροσδιορισμού του τρόπου με τον οποίο σχετιζόμαστε μεταξύ μας, θα μπορούσαμε επίσης να αναδιαμορφώσουμε τη σχέση μας με το περιβάλλον. Πώς θα μπορούσε η ανόρθωση του περιβάλλοντος να εφάπτεται ενός φεμινιστικού σχεδίου ανάκαμψης της μετα-πανδημικής κοινωνίας; Διαθέτουμε υπάρχοντα μοντέλα, όπως η Διεύθυνση Διαχείρισης Έργων (Works Progress Administration) της εποχής του New Deal, που μας δείχνουν πώς το εργατικό δυναμικό μπορεί να κινητοποιηθεί και να εκπαιδευτεί ως μέρος μιας θεσμικής στρατηγικής υπό κρατική διεύθυνση για τη δημιουργία θέσεων εργασίας και την απασχόληση ανθρώπων με σκοπό την αποκατάσταση δρόμων, γεφυρών και άλλων υποδομών και την κινητοποίηση καλλιτεχνών για να φιλοτεχνήσουν τοιχογραφίες κατά το Ομοσπονδιακό

³⁷ Στο ίδιο.

Σχέδιο Τεχνών (Federal Arts Project). Ομοίως, μπορούμε να κινητοποιήσουμε ανθρώπους να απασχοληθούν στους τομείς της φροντίδας στο πλαίσιο ενός Ομοσπονδιακού Σχεδίου Φεμινιστικής Ανασυγκρότησης (Federal Feminist Recovery Plan). Μπορούμε να αντλήσουμε διδάγματα από τον τρόπο με τον οποίο η Διεύθυνση Διαχείρισης Έργων δημιούργησε θέσεις απασχόλησης, για να σχεδιάσουμε τη θεσμική υποστήριξη της εργασίας που θα αφορά την επανόρθωση και την αποκατάσταση του κοινωνικού μας ιστού. Η Πράσινη Νέα Συμφωνία (Green New Deal), εκτός από το να δημιουργεί θέσεις εργασίας ώστε όλοι να έχουν εργασία, καθαρίζοντας τα ποτάμια και τους ωκεανούς μας, αποτοξινώνοντας τα εδάφη μας, αποκαθιστώντας τα οικοσυστήματα κ.λπ., θα μπορούσε επίσης να πληρώνει τους ανθρώπους -ενηθαρρύνοντας ειδικά όσους έχουν ανδρική έμφυλη κατηγοριοποίηση- να συμμετέχουν σε εργασίες φροντίδας στο πλαίσιο ενός νέου ομοσπονδιακού προγράμματος απασχόλησης, για να στηρίζουν οικογένειες, να καθοδηγήσουν παιδιά και να φροντίσουν ηλικιωμένα μέλη της κοινότητας.

Επίλογος

Οι φεμινίστριες λένε ότι τη στιγμή που οι γυναίκες πασχίζουν να φροντίσουν τους ανθρώπους, τα σπίτια, τις οικογένειες και τις γειτονιές τους, λαμβάνονται αποφάσεις για λογαριασμό τους, για τα δικαιώματά τους και για το σώμα τους. Οι γυναίκες είναι επίσης μεταξύ των χαμηλότερα αμειβόμενων εργαζομένων, έχουν λιγότερο ελεύθερο χρόνο και είναι πιο ευάλωτες στη δομική αλλά και στη διαπροσωπική βία. Η εξέταση της κοινωνίας μέσα από το πρίσμα της κοινωνικής αναπαραγωγής αποκαλύπτει τις θεμελιώδεις ανισότητες και τη μη βιωσιμότητα των καπιταλιστικών κοινωνιών. Καθώς οι οικογένειες, οι γειτονιές, η

κοινωνική συνοχή και τα οικοσυστήματα τελούν υπό πίεση, η πολιτική της κοινωνικής αναπαραγωγής προσφέρει ένα πρίσμα για την υποστήριξη της έμφυλης, φυλετικής και περιβαλλοντικής δικαιοσύνης, όταν οραματιζόμαστε ένα μετακαπιταλιστικό μέλλον. Μετά από δεκαετίες νεοφιλελεύθερων πολιτικών, η παγκόσμια πανδημία της Covid-19 έφερε δυναμικά την κρίση της κοινωνικής αναπαραγωγής στο προσκήνιο της δημόσιας συνείδησης. Οι γυναίκες, οι μετανάστριες και οι φτωχές εργαζόμενες είναι αυτές που σήκωσαν το μεγαλύτερο βάρος της απορρόφησης των κραδασμών που προκάλεσαν τα νεοφιλελεύθερα καθεστώτα λιτότητας και πιο πρόσφατα η παγκόσμια πανδημία, δουλεύοντας περισσότερο και σκληρότερα και κινδυνεύοντας να εκθέσουν τους εαυτούς τους και τις οικογένειές τους σε ασθένειες και θάνατο. Οι φεμινίστριες επιδιώκουν να φέρουν την κρίση της κοινωνικής αναπαραγωγής στο προσκήνιο, επεκτείνοντας το πεδίο του αγώνα της εργατικής τάξης από το εργοστάσιο, το γραφείο και το αγρόκτημα, στα σχολεία, τα σπίτια και τις γειτονιές.

Με βάση τη φεμινιστική θεωρία της κοινωνικής αναπαραγωγής, το παρόν κείμενο προτείνει τέσσερις αρχές για την εμβάθυνση, από έμφυλη και φυλετική σκοπιά, των αξιών του Parecon για οικονομική δημοκρατία, δικαιοσύνη, αλληλεγγύη, αποτελεσματικότητα, ποικιλομορφία και βιωσιμότητα. Τα ισορροπημένα πλέγματα εργασίας, όπου οι άνθρωποι εναλλάσσονται σε διάφορα είδη κοινωνικά αναπαραγωγικής εργασίας, διασφαλίζουν ότι όλοι και όλες συμμετέχουν στην ικανοποίηση των αναγκών της κοινότητας (αρχή της μη περιθωριοποίησης), χωρίς αυτή η εργασία να επιβαρύνει άλλους (αρχή της μη εκμετάλλευσης), ενώ οι ανταμοιβές και οι ευθύνες αυτής της εργασίας κατανέμονται πιο ομοιόμορφα μεταξύ των μελών της κοινωνίας (αρχή της ισότητας του ελεύθερου χρόνου). Αν οι άνθρωποι όλων των φύλων εναλλάσσονται

σε κάποιες μορφές κοινωνικά αναπαραγωγικής εργασίας, τότε κάνουμε ένα βήμα προς την κατεύθυνση της κατάργησης της έμφυλης ιεραρχίας, της ενίσχυσης των δημοκρατικών πρακτικών και της αποσύνδεσης της κοινωνικής αναπαραγωγής από τη θηλυκότητα. Έτσι, η αναδιοργάνωση της ίδιας της κοινωνικής αναπαραγωγής μέσω ισορροπημένων πλεγμάτων εργασίας γίνεται ανάχωμα στην περιθωριοποίηση, τη θηλυκοποίηση και την γκετοποίηση της παροχής φροντίδας για τις κοινότητες μας και φέρνει πιο κοντά την κατάλυση των ιεραρχικών σχέσεων εξουσίας.

méta Working Papers

The Centre for Postcapitalist Civilisation's working papers series, méta Working Papers, publishes peer-reviewed interdisciplinary research that explicitly or implicitly explores aspects of our liminal times, of our transition towards postcapitalist futures — be they dystopian or utopian, or anything in between. We are particularly interested in the exposure of academic works-in-progress to an audience of postcapitalism-oriented thinkers.

It has been noted that it is easier to imagine the end of the world than the end of capitalism, invoking the need for serious reflection on the end of the existing order and a transition to a postcapitalist way of life. Yet the future of the world economy is but one of the aspects of postcapitalism. After all, capitalism itself might be *prima facie* an economic system, but it has evolved into a comprehensive political, cultural, anthropological and international order. Postcapitalism, however it might evolve, is not merely the modification of an economic system; it will prove to be a new political, cultural, anthropological, civilisational paradigm — a new era indeed. A dystopian one, a utopian one, or anything in between. And the turbulences of the gradual transition are to be witnessed by all. The oligarchic decline of liberal democracy engenders countless variations of authoritarian tendencies; the supply chain of tributes for the global minotaur are increasingly interrupted; novel desiderata for emancipation are articulated; the chasms between megacities and provinces nurture silent, cold civil wars; the emergence of a non-Anglophone, non-Atlantic, non-liberal, non-bipartisan state as the planet's largest economy is just around the corner, overturning a two-centuries-old order; the changes in global demography and geopolitics are vertiginous; climate change is threatening our very existence. Transformations of gigantic proportions radically reshape the world before our very eyes.

With social sciences and the humanities as our main launching pad, disciplines that are of interest to the méta Working Papers series include, but are not limited to, political economy, political science and international relations, history of ideas, sociology, law, religious studies, innovation and governance, area studies, and so on — provided that the research in question is of relevance to a *lato sensu* postcapitalist enquiry.

méta Working Papers welcomes solicited and unsolicited papers in English, Greek, or preferably both, on aspects of the nascent postcapitalist era and follows a single-blind peer review process. The Papers are on-line open-access publications under the Creative Commons CC BY-NC-ND license. An indicative word count would be around 3,500-7,000 words. References should follow the Chicago Style system, either notes+bibliography or author-date. Submissions must include an abstract. Authors must include a biographical note of 60-100 words. The editorial team maintains final discretion over publication of all content. Publication does not entail an endorsement of méta Working Papers' contents, which reflect the views only of the authors, and méta cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein. Correspondence and submission: postcapitalism.centre@gmail.com, cc'ing s.mitralaxis@metacpc.org, with 'méta Working Papers Submission' on the subject line.